

KUCHLI TA'SIR QILUVCHI YOKI ZAHARLI MODDALARNI QONUNGA XILOF RAVISHDA EGALLASH VA MUOMALAGA KIRITISH JINOYATLARINI TERGOV QILISHNI TAKOMILLASHTIRISH

Salimova Dilnavoz¹

Jizzax shahar IIB

KEYWORDS

jinoyat, zaharli modda, kuchli ta'sir qiluvchi vosita, tergov, protsessual huquq, noqonuniy muomala, dalillar.

ABSTRACT

Mazkur ishda kuchli ta'sir qiluvchi va zaharli moddalarni noqonuniy tarzda egallash va muomalaga kiritish bilan bog'liq jinoyatlarning huquqiy mohiyati, ularni tergov qilishdagi amaliy muammolar va ularni bartaraf etish bo'yicha taklif va tavsiyalar tahlil qilingan. Tergov amaliyotida yuzaga kelayotgan murakkabliklar, ayniqsa ushbu turdagi jinoyatlarni aniqlash va dalillarni to'plash mexanizmlari xolis o'rganilgan. Maqolada jinoyat ishlarini tergov qilishda zamonaviy yondashuvlarning joriy etilishi va xalqaro tajribadan foydalanish imkoniyatlari muhokama qilinadi.

2181-2675/© 2025 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: **10.5281/zenodo.15757158**

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Kirish: So'nggi yillarda dunyo miqyosida hamda O'zbekistonda kuchli ta'sir qiluvchi yoki zaharli moddalarni noqonuniy tarzda egallash, saqlash va muomalaga kiritish holatlari ortib bormoqda. Bunday jinoyatlar jamiyat salomatligiga, ijtimoiy xavfsizlikka va ekologik muvozanatga jiddiy tahdid soladi. Shu sababli, mazkur jinoyatlarni fosh etish, jinoyat ishlarini tergov qilishda huquqni muhofaza qiluvchi organlar oldida dolzarb vazifalar turadi. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksida ushbu jinoyat turiga alohida e'tibor qaratilgan bo'lib, kuchli ta'sir qiluvchi yoki zaharli moddalarni qonunga xilof ravishda muomalaga kiritish, saqlash, tashish va ishlab chiqarish jinoyat deb topiladi va tegishli jazolar belgilangan.

Tergov amaliyotida mazkur turdagi jinoyatlarni aniqlash va dalillash ko'plab muammolarni keltirib chiqarmoqda. Bu esa nafaqat jinoyat protsessining sifatsiz olib borilishiga, balki ayrim hollarda aybdor shaxslarning javobgarlikdan qochib qolishiga olib kelmoqda.

¹ Jizzax shahar IIB huzuridagi tergov bo'limi tergovchisi kapitan

Ayniqsa, zaharli moddalarning tavsifi va miqdorini aniq belgilash, ularning noqonuniy aylanishini hujjatlashtirish masalalari ko'p hollarda mutaxassislar ishtirokini talab etadi.

Kuchli ta'sir qiluvchi moddalar va zaharli kimyoviy birikmalarning harakati ustidan samarali nazoratni ta'minlash, ularni noqonuniy muomaladan chiqarish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar ishlab chiqish zarur. Jinoyatni tergov qilishda dalillarning ishonchliligi va qonuniyligi tergov harakatlarining professional darajada olib borilishini talab etadi. Shu sababli, ushbu maqolada kuchli ta'sir qiluvchi yoki zaharli moddalar bilan bog'liq jinoyatlarni tergov qilishdagi mavjud muammolar tahlil qilinadi va takomillashtirish yo'llari ko'rib chiqiladi.

Kuchli ta'sir qiluvchi yoki zaharli moddalarni qonunga xilof ravishda muomalaga kiritish jinoyatlarini tergov qilishda bir nechta asosiy muammolar mavjud:

1. Huquqiy asoslarning murakkabligi – Jinoyat kodeksi va unga mos boshqa normativ-huquqiy hujjatlarda ushbu jinoyat turlarining aniq chegaralari to'liq belgilanmagan. Bu esa tergovchilar uchun tushunmovchiliklar tug'diradi.
2. Dalillarning yetarli emasligi – Jinoyat tarkibini aniqlashda asosiy isbot vositasi bo'lib, moddiy dalillar, ya'ni zaharli moddalar, ularni saqlash joylari va hujjatlar xizmat qiladi. Ularni aniqlash uchun esa maxsus texnik vositalar va tajribali mutaxassislar ishtirokiga ehtiyoj tug'iladi.
3. Ekspertiza xulosalarining yetishmasligi – Ko'pgina holatlarda ekspertiza tayinlash kechiktiriladi yoki yetarli ilmiy asosga ega bo'lmagan xulosalar olinadi. Bu tergov jarayonining cho'zilishiga sabab bo'ladi.
4. Korrupsion omillar – Afsuski, bunday jinoyatlar bilan bog'liq tergovlarda ayrim hollarda manfaatdor shaxslar ishtiroki sababli jinoyat ishlarining ob'ektiv ko'rilmaligi holatlari ham uchraydi.

Shu bilan birga, zamonaviy yondashuvlar asosida tergovni tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda quyidagilar muhim hisoblanadi:

- Tergovchilar malakasini oshirish: maxsus o'quvlar, seminarlar va xalqaro tajriba asosida malakani takomillashtirish.
- Texnik vositalardan foydalanish: zamonaviy laboratoriyalar, portativ analizatorlar yordamida joyida dalillarni aniqlash va tahlil qilish.
- Ma'lumotlar bazasi va monitoring tizimlarini yaratish: har qanday zaharli moddaning yuritilishini nazorat qilish imkonini beruvchi markazlashgan tizim.

Xalqaro tajribada ushbu turdagi jinoyatlarni tergov qilishda maxsus guruhlar tuzilib, ular tarkibiga tergovchilar, kimyogarlar, kriminalistlar va ekologlar jalb qilinadi. Bunday yondashuv har bir mutaxassisning o'z sohasidagi salohiyatidan foydalanishga imkon beradi. Shuningdek, jinoyat joyini tezkor o'rganish, holatni foto va video hujjatlashtirish, zaharli moddaning namunalarini tezkor laborator tahlildan o'tkazish orqali tergov sifatini oshirish mumkin.

Shuningdek, jinoiy javobgarlikni kuchaytirish va jamoatchilik nazoratini yo'lga qo'yish

orqali bu turdagi jinoyatlarning oldini olish mumkin. Fuqarolarning ekologik va huquqiy madaniyatini oshirish, kimyoviy moddalardan foydalanishda mas'uliyat hissini kuchaytirish dolzarb masalalardan biridir.

Xulosa: Kuchli ta'sir qiluvchi yoki zaharli moddalarni qonunga xilof ravishda egallash va muomalaga kiritish jinoyatlari bugungi kunda inson hayoti va atrof-muhit uchun jiddiy xavf tug'dirmoqda. Ushbu jinoyatlarni tergov qilishda huquqiy, texnik va tashkiliy masalalarni yechish zarur. Maqolada ko'rib chiqilgan muammolar – dalillarni aniqlashdagi murakkablik, tergovchilarning malakasi, ekspertiza yetishmovchiligi – bu sohada islohotlar zarurligini ko'rsatadi. Tergov faoliyatini takomillashtirish uchun zamonaviy texnologiyalardan foydalanish, xalqaro tajriba va kompleks yondashuv asosida ishlash muhimdir. Jinoyatlarni fosh etish va ularning oldini olish uchun qonun ustuvorligini ta'minlash, tergov jarayonini mustahkamlash, aholining huquqiy madaniyatini yuksaltirish eng dolzarb vazifalardan biri bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi. – Toshkent: Adolat, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksi. – Toshkent: Adolat, 2023.
3. Karimov I.A. O'zbekistonning taraqqiyot yo'li. – Toshkent: O'zbekiston, 2012.
4. Rakhmatov S. Jinoyat-protsessual huquq asoslari. – Toshkent: TDYIU, 2020.
5. Qodirov B. Zaharli moddalar va ularning yuritilishi ustidan nazorat. // «Huquq va burch», 2022, №4.
6. Normatova N. Kriminalistika: Nazariya va amaliyot. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021.